

№ 06 (779)
Люты 2020 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

kazeta.by

bfk.by

У нумары:

- Прадаўжальнікі: «Ягорава Гара» сабрала выканаўцаў – *стар. 2*
- Асоба: Аляксандр Кугель і тэатральны Мазыр – *стар. 4*
- Версія: Няміза – паселішча рамеснікаў – *стар. 5*

У Беларускім фондзе культуры

6 лютага ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь прайшла прэзентацыя выстаўкі выданняў краязнаўцаў, што выйшлі цягам апошніх трох гадоў у розных кутках краіны. На сустрэчу прыйшлі сябры фонду і газеты, краязнаўцы і выдаўцы. У вітальным слове старшыня БФК Тадэвуш Стружэцкі зазначыў важнасць вывучэння адметнасці кожнага рэгіёна, далучэння да даследаванняў новых людзей. Галоўны рэдактар газеты Уладзімір Гілеп распавёў пра ідэю выдання краязнаўчай газеты і гадах яе станаўлення. Далей прадставіў новы сайт выдання – kazeta.by, спыніўся на прысутнасці «КГ» у Фэйсбуку, ВКонтакте ды іншых сацыяльных сетках. Пра свае кнігі распавялі выдавец Віктар Хурсік, даследчыкі Святлена Немагай і Віктар Скорабагатаў, прафесар Леанід Лыч, супрацоўніца Рэспубліканскага цэнтра экалогіі і краязнаўства Аляксандра Кравец. Пра двухтомнік «Белорусы в Сибири» распавялі госці з Цюмені, стваральнікі выдання.

Далей сустрэча перацякла ў прэзентацыю кнігі «Сава Сіўко. Фатограф Любчанскага краю», з якой пазнаёміла Надзея Саўчанка.

Мерапрыемства праводзілася сумесна з Нацыянальным гістарычным музеем Рэспублікі Беларусь у межах XXVII-й Міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу.

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

На мерапрыемстве БФК у гістарычным музеі
выступае Віктар Хурсік

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

Краязнаўчы каляндар і знакамітыя людзі Мастоўскага краю

Сёлета 23 студзеня ў гасцёўні Мастоўскай раённай бібліятэкі прайшла краязнаўчая вандроўка «Людзі, якія праславілі наш край», прысвечаная ўраджэнцам Мастоўскага раёна і Году малой радзімы. Уздзельнікі сустрэчы пазнаёміліся з жыццём і дзейнасцю знакамітых землякоў. Зацікаўленым слухачам бібліёграф прадставіла каляндар знамянальных і памятных датаў, сярэд якіх у 2020 годзе спаўняецца:

120 гадоў з дня нараджэння Данілы Валковіча, ураджэнца в. Занёманск Мастоўскага раёна, беларускага рэвалюцыйнага дзеяча, старшыні СНК Беларусі;

110 гадоў Яну Мыйштковічу, ураджэнцу в. Вялікая Рагозніца, польскага дыпламата, публіцыста, перакладчыка;

95 гадоў Івану Шчаснаму, ураджэнцу в. Чарлёна, аднаму з кіраўнікоў маладзёжнай арганізацыі ў Скідзелі ў гады Вялікай Айчыннай вайны;

90 гадоў Генадзю Калабуку, ураджэнцу в. Глядавічы, работніку прамысловай вытворчасці і Яўгену Петрашэвічу, ураджэнцу в. Падба-

раны, беларускаму музычнаму педагогу, кампазітару;

85 гадоў Рыгору Касьяновічу, ураджэнцу в. Крывулькі, беларускаму вучонаму ў галіне эканомікі і Расціславу Лагонду, ураджэнцу в. Ляткі, беларускаму музыканту;

80 гадоў Яраславу Клімуццю, ураджэнцу в. Вострава, беларускаму крытыку, літаратуразнаўцу і Станіславу Балтрукевічу, ураджэнцу в. Масты Правыя, вучонаму ў галіне траўматалогіі, артапедыі і хірургіі;

70 гадоў Анатолію Вераб'ю, ураджэнцу в. Вайнілавічы, крытыку, літаратуразнаўцу, выкладчыку БДУ і Святлане Ганчаровай-Граб'юскай, літаратуразнаўцы, доктару філагічных навук, прафесару;

65 гадоў Паўлу Урбановічу, ураджэнцу в. Тоўсцікі, беларускаму вучонаму ў галіне радыёэлектронікі;

50 гадоў Віктару Копачу, ураджэнцу в. Капачы, беларускаму скульптару.

Усе гэтыя людзі, якія жылі і жывуць на беларускай зямлі, абуджаюць у нас пачуццё гонару за свой родны край.

Сабраны матэрыял прадстаўлены ў электроннай прэзентацыі «Юбілейныя даты. 2020. Нашы землякі». Увагу аўдыторыі прыцягнула і кніжная выстава «Шануем нашых землякоў».

Ірына КАВАЛЕЎСКАЯ,
бібліёграф аддзела
абслугоўвання і інфармацыі
Мастоўскай раённай бібліятэкі

Святлана Немагай

Аляксандра Кравец

Краязнаўцы! Ёсць загадка

Добры дзень!
Ужо некалькі гадоў захоплена вывучаю гісторыю сваіх продкаў і зямель, дзе яны жылі.

Толькі зараз даведаўся аб існаванні вашага часопіса (тут і далей – так у аўтара. – «КГ»).

У сувязі з гэтым вельмі хацеў даведацца: ці ёсць у вас матэрыялы па даследаванні гісторыі вёскі Вялікія Зімніцы Слаўгарадскага раёна (Быхаўскага павета), якая мела там Траецкую царкву, у якой служыў не менш за 1,5 стагоддзя род святароў Паслаўскіх?

Калі па гэтых пытаннях былі публікацыі ў адным з часопісаў, можна даведацца, у якім менавіта? Можна было б азнаёміцца з матэрыяламі і выданнямі, улічваючы тое, што я жыву ў Санкт-Пецярбургу?

Калі па ўказаных мной пытаннях яшчэ публікацыяй не было, можа, вы можаце падказаць кантакты краязнаўцаў-даследчыкаў, хто мог вывучаць дадзенае пытанне і мець нейкія напрацоўкі?

Я б мог з такім даследчыкам падзяліцца наяўнымі ў мяне матэрыяламі.

З павагай, Дамітрый Паслаўскі

Ад рэдакцыі. Свае матэрыялы пра вёску (сёння яна мае назву Вялікая Зімніца) чытачы могуць дасылаць на адрас газеты, мы перадамо іх сп. Паслаўскаму (калі будзе на тое ваша згода – выбраныя факты можам надрукаваць на старонках «КГ»). Тым больш, што нам пра гэтыя мясціны яшчэ не пісалі.

Традыцыя і сучаснасць «Праменя»

8 лютага ў Гомелі прайшоў II Адкрыты міжнародны фальклорны фестываль-конкурс «Прамень», арганізаваны Гарадскім цэнтрам культуры і Прадзюсарскім цэнтрам «Ягорава Гара».

У конкурснай праграме, што прайшла ў Гарадскім цэнтры культуры, аматарскія і прафесійныя артысты прадставілі фальклорную

традыцыю і аўтарскія творы ў фальклорнай стылістыцы.

Журы фестывалю на чале з музыкай, кампазітарам, фалькларыстам, пісьменнікам, лідарам гурта «Этна-трыя «Троіца»» Іванам Кірчуком вызначылі найлепшых выканаўцаў самабытнага і інтэрпрэтаванага фальклору ў вакальным, інструментальным, харэаграфічным, а таксама сінкрэтычных і змя-

шаных відах мастацтва. Скончыўся фестываль Гала-канцэрам, удзел у якім бралі найлепшыя канкурсанты, а таксама ўзорны фальклорны ансамбль «Найгрыш» (Гомель), фальклорна-этнографічны гурт «Стаўбунскія вярчоркі» (Веткаўскі раён) і фолк-гурт «Ягорава Гара».

Паводле інфармацыі арганізатараў

Сябры! Працягваецца падпіска на I паўгоддзе 2020 г. на «Краязнаўчую газету». Калі ласка, не адкладайце падпіску на апошні дзень. І вядома ж – далучайце новых сяброў!

Толькі разам мы зможам захаваць адзіную ў беларускай дзяржаве газету, якая цалкам прысвечаная разнастайнасці рэгіёнаў, іх адметнасці і ўнікальнасці. Газету, якая ўжо амаль 17 гадоў распавядае зацікаўленым пра ВАШЫЯ мясціны ў РОЗНЫХ кутках Беларусі

На тым тыдні...

✓ **5 лютага ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрытая выстаўка «Ян Камар. Фатаграфы з Нянькава»,** прымеркаваная да 100-гадовага юбілею аўтара.

Іван Ігнатавіч Камар – адзін са старэйшых фатаграфу-аматараў Беларусі. Яго бацькі – простыя сяляне – Ігнат Парфёнавіч і Алімпіяда Кліменцеўна з вёскі Нянькава, што на Навагрудчыне. У гэтай невялікай і ўтульнай вёсачцы майстар пражыў практычна ўсё сваё жыццё. Пачаў фатаграфаванне ў 1958 г. малафарматным «Зенітам-С», працягвае здымаць і сёння, але на лічбавую камеру і смартфон.

397-гадовым І. Камаром музейшчыкі пазнаёміліся пад час музейнай экспедыцыі ў верасні 2017 г. 1950-я – пачатак 1960-х гг. – час, калі ў фатаграфію прыйшлі аматары-самавукі, прадстаўнікі розных прафесій, многія з якіх прайшлі вайну і рэпрэсіі. Найчасцей гэта выхадцы з вёсак – Пётр Таранда з Зарытава, Фёдар Кавалёў («Баразна») з Неглюбі, Пётр Хвіневіч («Дзяд») з Антонаўшчыны, Уллына Мельнік з Чэмерына.

У 1946 г., па вяртанні з арміі ў родную вёску, былі пехацінец І. Камар некаторы час працаваў у калгасе, а затым краўцом па пашыве мужчынскага адзення ў камбінаце бытавога абслугоўвання ў вёсках Нянькава і Пантусавічы. У 1958-м, аддаўшы дзве свае зарплаты за новенькі «Зеніт», вывучыўшы спецыяльную літаратуру, пачаў фатаграфаванне родных, блізкіх, сяброў і знаёмых. Здымкі яркія і запамінальныя, дазваляюць адчуць своеасаблівы каларыт вёскі канца 1950-х – сярэдзіны 1970-х гг.

Сёння больш 2 тыс. яго фотанегатываў залічбаваныя мінскім фотамастаком, куратарам выстаўкі Альбертам Цэхановічам. Для экспазіцыі адабраныя найбольш яркія і цікавыя кадры, якія А. Цэхановіч надрукаваў уручную з аўтарскіх фотанегатываў на старой фотапаперы 1980-х гг.

На выстаўцы прадстаўлены і школьныя пасведчанні 1930-х гг., шчыткі вучня польскай, а затым беларускай савецкай школы Я. Камара, лісты і фатаграфіі з фронту вэтэрана Вялікай Айчыннай вайны І. Камара ды інш. матэрыялы. Асобным акордам стала міні-прэзентацыя альбома-каталога Надзеі Саўчанка «Сава Сіўко. Фатаграф Любчанскага краю», выдадзенага музеем летась.

Пабачыць працы таленавітага самавука можна па 1 сакавіка.

✓ **5 лютага ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі прайшло адкрыццё выстаўкі «3 місяці – у падарожжа»,** прысвечанай 115-годдзю з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Петруся Броўкі. На ёй выстаўлены сувеніры з паездак па Беларусі і за межы СССР, фотаздымкі, асабістыя рэчы вандроўніка, а таксама можна зірнуць на розныя краіны вачыма Броўкі.

Выстаўка працуе да 8 мая.

✓ У Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага **5 лютага адкрытая выстаўка «Здравнёво в лицах и судьбах».** Гэта вынік працы маладых мастакоў Беларусі, Украіны і Расіі, якія бралі ўдзел тым летам у пленэры ў сядзібе І. Рапіна нападальёк Віцебска. Ён быў арганізаваны ў рамках Міжнароднага гуманітарнага праекта «Мінская ініцыатыва», арганізаванага Міждзяржаўным фондам гуманітарнага супрацоўніцтва дзяржаваў-удзельнікаў СНД для правядзення сумесных акцыяў творчай і навуковай інтэлігенцыі. 12 аўтараў стварылі партрэты жыхароў навакольных вёсак. А літаратары пісалі эсе пра людзей, адлюстраваных на карцінах.

Беларускіх твораў на выстаўцы прадстаўляюць Ганна Кошанава, Сяргей Акецьшын, Наталля Разуменка, Лізавета Пастушонка.

Пабачыць творы можна да 27 лютага.

✓ Літаратурны музей Максіма Багдановіча ў межах праекта «Ведай нашых!» **6 лютага правёў творчую сустрэчу з мастаком Эдуардам Агуновічам.**

Трапляючы ў музейную прастору, наведнік рэдка задумваецца, як яна стваралася. Але мала проста мець цікавыя рэчы ў фондавых калекцыях – трэба яшчэ ўмець іх прадставіць. Такім талентам, бясспрэчна, валодае Э. Агуновіч, аўтар не адной музейнай экспазіцыі. Асаблівае месца ў яго творчай біяграфіі займае Літаратурны музей Максіма Багдановіча ў Мінску: Эдуард Канстанцінавіч стаў аўтарам мастацкай канцэпцыі першай пастаяннай экспазіцыі, яго мастацкія рашэнні сталі асновай для рэкспазіцыі. Пад час сустрэчы мастак распавёў аб працы над экспазіцыямі.

✓ У Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў з **7 лютага працуе выстаўка фотаздымкаў Саўлюса Журы «Віленскія гарызонты».**

Для С. Журы важная маляўнічасць Вільнюса, яго самастойнасць. Таму фатаграф адхіляецца, падмаецца на хмарачос, глядзіць у далёкую перспектыву і дазваляе гораду на сваіх фотаздымках проста быць. Быць максімальна бачным, самадэстагковым, утульна мармытаць свае штотдзённыя мантры. Гэта адлегласць павагі і захаплення.

Пабачыць старажытную Вільню, сталіцу суседняй краіны, вачыма літоўскага фотамастака можна па 23 лютага.

✓ **7 лютага ў Гарадской мастацкай галерэі твораў Леаніда Шчамялёва прайшло адкрыццё выстаўкі «Леанід Шчамялёў – 97. Графіка з сямейнай калекцыі».** Яна раскрывае шматгранны талент народнага мастака. Выстаўлены больш за 60 графічных працаў з калекцыі сям'і Шчамялёва: аўтапартрэт майстра і блізкіх яму людзей, партрэта вядомых мастакоў, беларускія пейзажы і любімыя мастаком нацюрморты з кветкамі, віды Гроўцы і Поўначы.

Усё гэта можна пабачыць да 19 красавіка.

Надзея Саўчанка

Фота: Уладзіміра Пучынскага

**(Заканчэнне.
Пачатак у № 5)**

У сярэдзіне 1990-х – пачатку 2000-х гг., каб праўвіцца, было дастаткова проста ўсталяваць помнік, і асабліва не турбавацца аб тым, што ўсе павінна адпавядаць месцу і часу. Найбольш відачны прыклад – яўна няўдалае размяшчэнне помніка Усяславу Чарадзею. Свежы прыклад: фантан, які летась змяніў дамінанту плошчы Ф. Скарыны. Апошні абуральны выпадак – рашэнне мясцовай улады і фінансаванне дзяржавай размяшчэння на Верхнім замку каля Сафіі кадэцкай вучэльні з поўнай інфраструктурай (інтэрнат, харчаблок, пляц, спартыўны гарадок). Вучэльня захоплівае больш за палову плошчы Верхняга замка, цалкам блакуе гісторыка-культурнае ды турыстычнае развіццё гэтага сакральнага для Беларусі, яе гісторыі і культуры месца. І толькі для таго, каб вырашыць праблему неабходнасці выкарыстання будынкаў былога бальнічнага гарадка. Невыпадкова гэты факт выклікаў абуральную рэакцыю ў інтэрнэце. Гэтага можна было б паабзегнуць, каб адбылося не месчачковае кулдуарнае, а прафесійнае шырокае абмеркаванне праблемы Верхняга замка на агульнадзяржаўным узроўні. Выпадковыя часовыя асобы (асабліва мясцовыя), дэманструючы актыўную дзейнасць, учыняюць ЗЛАЧЫНСТВА супраць продкаў і нашчадкаў, Полацка і Беларусі. Дзіўна, што гэты праект узгаднілі на дзяржаўным узроўні, і перш за ўсё Міністэрства культуры.

Надаўна, напэўна, у Адміністрацыі Прэзідэнта звярнулі ўвагу на поўную адсутнасць ініцыятывы раённай улады. Сапраўды, горадам яна сур'езна не займалася, таму і была выцягнутая з далейшай шэф-

ляды прапанова пяцігадовай даўніны бізнесмена з Санкт-Пецярбурга – пабудаваць у былым бальнічным гарадку на Верхнім замку кадэцкую вучэльню. Дарэчы, «інвестар», падаўшы ідэю, сам больш не з'яўляўся. Гэтая прапанова сталася выгаднай для ўсіх зацікаўленых асобаў, таму што дазваляе:

- райвыканкаму прадаманстраваць актыўную дзейнасць у гістарычнай частцы горада ды зняць з балансу будынку, на якія звярнулі ўвагу зверху;

што знізіўся адміністрацыйны статус як гісторыка-культурнага запаведніка, так і горада. Пры тым была парушаная сістэма працівагаў.

Міністэрства культуры знізіла статус запаведніка, падпарадкаваўшы яго вобласці, і вынайшла вельмі хітрую назву «заповедніка рэспубліканскага значэння абласнога падпарадкавання». З гэтага моманту ведамства па сутнасці зняло з сябе адказнасць за культурнае развіццё запаведніка

Спадчына ў небяспецы

Да ўвагі! Полацк!

- Міністэрству культуры не прычыць ініцыятывам нізоў, чарговы раз застацца ўбаку ды ў будучым, як заўсёды, усё спісаць на мясцовыя ўлады;

- гісторыка-культурнаму запаведніку пазбавіцца галаўнога болю і нагрукі, звязанай з рэгенерацыяй Верхняга замка (гэта пры недахопе выставачнай плошчы для папярэня гістарычнай экспазіцыі ды сховішча арт-фактаў);

- Міністэрству адукацыі, пры добрых намерах развіцця сеткі ўстановаў адукацыі, абсалютна не цікавіцца пытаннямі культурна-асветніцкіх, турыстычных і эканамічных перспектываў развіцця горада.

Усе «зацікаўленыя асобы» раней спасылаліся на адсутнасць крыніцаў фінансавання, а калі з'явілася магчымасць атрымаць грошы ад дзяржавы, засталіся без ясных перспектываў іх укладання, тут жа забылі пра патрэбы горада, культуры, турыстаў.

У гэтым пытанні прысутнічае і яшчэ адзін момант. Ён складаецца з таго,

і горада, аддаўшы іх на водкуп вобласці і мясцовай уладзе з больш нізкім культурным патэнцыялам. Гэта яскрава праявілася ўжо ў другой «Комплекснай праграме развіцця г. Полацка на 2008 – 2012 гады», зацверджанай Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 17.12.2007 г. № 647 (пазней тэрмін яе рэалізацыі прадоўжылі да 2015 г.). У ёй ужо не было ні аднаго мерапрыемства па лініі Міністэрства культуры і зусім адсутнічала гістарычная адметнасць горада.

У 2013 г. вярхі панізлілі і статус самаго горада Полацка да раённага ўзроўню. Старшынёй райвыканкама прызначылі дзеючага кіраўніка Полацкага раёна, які не меў досведу кіраўніцтва буйным гістарычным цэнтрам, асабліва ў сферы культуры. «Новы» кіраўнік прызначыў намеснікаў, ні адзін з якіх не быў палачанінам (на маёй памяці такога раней не было), зволіў усіх гарадскіх спецыялістаў, пакінуўшы старую раённую адміністрацыю. У выніку якасць працы выканкама, асабліва ў сферы культуры, рэзка знізілася.

Перападпарадкаванне запаведніка стварыла сітуацыю, калі адміністрацыйны і культурны складнікі апынуліся пад адным кіраўніцтвам – вобласцю. Вобласць, безумоўна, аддае перавагу адміністрацыі раёна, а запаведнік адышоў на другі план, і ён натуральна знізіў сваю актыўнасць, асабліва калі яна супярэчыла думкам раённай і абласной адміністрацыяў.

У выніку становіцца відавочным: наспеў час навучыцца ставіцца да сваёй гістарычнай памя-

тах. Не паўтараць памылкі мінулых гадоў!

Несумненна, трэба адмовіцца ад размяшчэння на Верхнім замку кадэцкай вучэльні як ад правакацыйнай ідэі. Улада не павінна правакаваць грамадства!

*Уладзімір
ЦЯЛЕЖНИКАЎ,
фота аўтара*

ці сур'езна, яе неабходна паважаць, не знішчаць, а выкарыстоўваць у ідэалагічных і эканамічных мэ-

Ад галоўнага рэдактара «КГ». Уладзімір Цялежнікаў не гісторык, не архітэктар, не музеолог па адукацыі. Але ён ім стаў па патрабаванні сваёй беларускай душы, якая не можа пагадзіцца з тым, што і па сёння адбываецца ў сталіцы беларускай дзяржаўнасці – горадзе Полацку.

Менавіта на ўсе тыя памылкі, зробленыя мясцовымі гарадскімі ўладамі, Міністэрствам культуры, звярталася ўвага некалькі гадоў таму пад час канферэнцыі, прысвечанай старажытнаму Полацку, што ладзілася з ініцыятывы Беларускага фонду культуры і Беларускага камітэта ІКАМОС у Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі. Па выніках канферэнцыі ініцыятары сустрэліся з намеснікам старшынёй Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь Н. Качанавай.

Аднак зазнаючыся грамадскасці не дала плёну. Аднакуль з'явілася ідэя размяшчэння кадэцкай вучэльні і яе інфраструктуры ў самым сэрцы Полацка – на тэрыторыі Верхняга замка, непасрэдна каля Сафійскага сабора. Што гэта – недарэчнасць? Памылка? Не і не!

Інакш, як гістарычным цемрашальствам, нельга назваць размяшчэнне кадэцкай вучэльні побач з аб'ектам старажытнай сакральнай архітэктуры, у непасрэднай блізкасці да яго!

У тэатры «Зьніч»

17 лютага ўвечары глядачы пабачаць драматычны монаспектакль **«Кроткая»** паводле аднайменнай апавесці Фёдора Дастаеўскага. Пастаўка перадае атмасферу Пецярбурга канца XIX ст. і распавядае сямейную, спявадальную гісторыю пра тое, як складана бывае пацучь адно аднаго... Гэта гісторыя сутыкнення двух самалюбстваў і страчанай магчымасці шчаслівага кахання. Рэжысёр-пастаўшчык, аўтар інсцэніроўкі, выканаўца Вячаслаў Шакалідо, сцэнаграфія народнага мастака Беларусі Барыса Герлавана, музыку напісаў Алег Залётнеў.

На **24 лютага** ўвечары заплаваныя паэтычны монаспектакль **«Мне сняцца сны аб Беларусі»** паводле твораў Янкі Купалы. У яго ўвайшлі малавядомыя і ненадрукаваныя пры жыцці паэта вершы, а таксама звесткі з біяграфіі, дакументы, лісты, доўгія гады прыхаваныя ад вока чытача. У монаспектаклі класік паўстае не толькі песняром любові да Радзімы, змагаром за яе росквіт, але і паэтам, які асэнсоўвае сваю адзіноту... Аўтар інсцэніроўкі, выканаўца – Галіна Дзягілева, рэжысёр – Волга Клебановіч, музычнае суправаджэнне (гітара) – Кірыла Успенскі.

Спектаклі праходзяць у тэатральнай зале Культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены (Мінск), дзённыя пачынаюцца а 15-й гадзіне, вечаровыя – а 19-й.

Больш інфармацыі можна атрымаць на сайце teatr-znich.by. Электронны адрас teatr-znich@yandex.by; тэлефоны: +375 17 331 75 53, +375 33 601 77 70, +375 29 631 44 61.

Нашы віншаванні

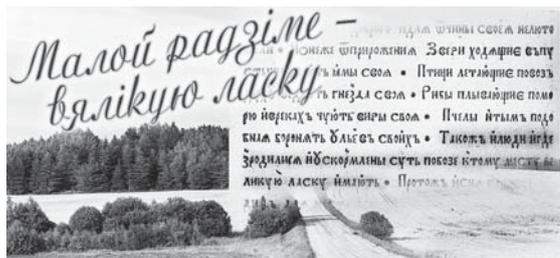
Жураўлі на Палессе ляцяць, спяваецца ў вядомай песні. Але мы добра ведаем, што жураўлі на Ельню вяртаюцца, што на Мёршчыну стагоддзямі пракадалі яны свае маршруты – сабе і нашчадкам. Так і кожны з нас, народжа-

ных тут, дзе б не апынуўся, у якіх далёкіх краях ні быў – вяртаецца на Мёршчыну, дзе роднае ўсё: дом і двор, сцэжка і дарога, дрэвы і кветкі... знаёмыя і сябры – землякі.

Апошнім часам пачалі часцей скарыстоўваць словазлучэнне малая радзіма, яно набыло новыя асацыяцыі. Не забыцца б толькі, што на гэтай нібыта малой радзіме мы нарадзіліся. Былі маленькімі, а яна была уга якая вялікая – сцежкі даўгія! палі шырокія! дрэвы высокія! лясы прасторныя! роднае паселішча за дзень не прайсці! Тут мы ўзрасталі, розуму-ведаў набіраліся, тут шлях у жыцці абіралі. Як тыя маладзенькія журавелькі ці буслікі – на крыло становіліся. Значыць, не малая радзіма наша – уся Мёршчына, мае мястэчка Лявонпаль, нечыя Язна ці Узмёны, Пераброддзе ці Папшулі...

Віншую хыхароў Мёршчыны з 80-годдзем раёна. Віншую і адзін з найстаражытных гарадоў Беларусі Дзісну, якая тады ж стала раённым цэнтрам, але з часам пазбавілася такога статусу. Кожнаму – быць самому кавалём свайго шчасця! А раённы цэнтр Міёры, думаецца, неўзабаве верне сваю адвечную назву Мёры – назву, якую *продкі пакінулі нам*. Памятайма векавую, тысячагадовую спадчыну, шануйма і памянайма, каб пакінуць нашчадкам шчодрую Зямлю, а не тэрыторыю, некалі багатую на падзеі і традыцыі. Каб ад сцягоў і сцюжаў сюды вяртацца з жураўлямі.

*Уладзімір Пучынскі,
намеснік галоўнага рэдактара
«Краязнаўчай газеты»,
ураджэнец мястэчка Лявонпаль,
жыхар Раўбічаў*

Мёры і Дзісна на фота Вадзіма Пучынскага і Дзмітрыя Пугачэўскага

«Мастацтва павінна радаваць людзей, у гэтым, і толькі ў гэтым яго сэнс, прызначэнне, мэта і неабходнасць», – сцвярджаў А. Кугель.

Нарадзіўся Аляксандр (Аўраам) Рафаілавіч 14/26 жніўня 1864 года ў Мазыры Мінскай губерні (тады – Расійская імперыя) у сям’і казённага равіна. Скончыў юрыдычны факультэт Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта (1886). Публікаваў тэатральныя рэцэнзіі і фельетоны ў «Пецярбургскай газете», газетах «Русь», «День». У 1897 годзе з дапамогай грамадзянскай жонкі Зінаіды Холмскай, у той час ужо вядомай артыстка Суворынскага тэатра, стварыў часопіс «Тэатр і искусство» і як рэдактар узначальваў яго больш за 20 гадоў. Вёў рэгулярныя рубрыкі «Нататкі», «Тэатральныя нататкі».

У сваіх штогадовых замежных паездках Аляксандр Рафаілавіч уважліва вывучаў маленькія тэатры-кабарэ Германіі і Францыі.

«Усё, што занадта інтымна, тонка, літаратурна, індывідуальна ў сваёй творчасці і таму сумна для мяшчанскай публікі – усё гэта імкнецца ў кабарэ», – пісаў ён. Кугель

Тэатральнае імя Мазыра

Аляксандр Кугель

спасылаецца на значэнне смеху, які не змаўкае ў кабарэ. Неразуменне гумару, пагарду да смеху ён лічыў прыкметай недахопу культуры. Аляксандр Рафаілавіч сцвярджаў, што «пазбаўленая гумару і загалу крытыка сумная». У спрэчцы з Ф. Салагубам казаў пра неабходнасць «адарыць жыццё ідэямі, а не пакінуць жыццё дзеля ідэяў».

Разам з З. Холмскай 6 снежня 1908 года ён заснаваў тэатр «Кривое зеркало», спачатку як кабарэ са

столікамі ў Тэатральным клубе Саюза драматычных і музычных пісьменнікаў, а з 1910 года – у тэатральным памяшканні на Екацярынінскім канале. «Гэта першы вопыт тэатра “мініяцюр”, які я лічу непазбежным этапам у развіцці тэатральнай справы». У той час з А. Кугелем пасябравалі К. Станіслаўскі і У. Неміровіч-Данчанка (усе трое былі амаль аднаго ўзросту).

А. Кугель шмат увагі надаваў правінцыі, асабліва Мазырскому аматарскаму тэатру, уздымаў пытанні акцёрскага побыту, пісаў аб прававых праблемах тэатра.

Далёкі ад палітыкі, Кастрычніцкую рэвалюцыю Аляксандр Рафаілавіч прыняў па меншай меры насцярожана. Давялося развітацца з любімым часопісам, невялікай цяжкасці перажывала і «Кривоє зеркало». У новай абстаноўцы Кугель-крытык страціў былы аўтарытэт, адчуваў сябе нікому непатрэбным, саступіўшы месца маладым «гарлапанам, верхаводам». І ўсё ж пакінуць Савецкую Расію не захачеў, хоць такая магчымасць была ў часе гастроляў тэатра ў Польшчы ў 1925 годзе. А ў 1928 годзе Аляксандр Рафаілавіч памірае.

Але сябры і ўдзельнікі вучні пра яго не забыліся. У 1928 годзе Міністэрствам культуры СССР былі вылучаны грошы на праект

узвядзення будынка Народнага тэатра на радзіме А. Кугеля ў Мазыры. Пытанне пра гэта было ўзнятае К. Станіслаўскім, ён жа пазней сам кантраляваў будаўніцтва. І ў 1932 годзе тэатр у Мазыры быў узведзены.

Гэта даволі вялікі будынак, з паваротнай сцэнай, з аркестровай ямай, у якой іграў струнна-духавы аркестр і працавала суфлёрская. У глядзельнай зале было 5 ложкаў: 4 бакавыя і цэнтральная, балкон з прыступкамі з двух бакоў хола; тэатральнае кафе на першым паверсе і лесвіца на другі паверх ад кафе ў малую залу. На другім паверсе размяшчаўся аддзел культуры Мазырскай акругі (з 1939 да 1952 года – Палескай вобласці). У тэатра

меліся дзіцячая і дарослая студыі, атэлье па пашыве тэатральных касцюмаў, дзе прымаліся заказы ад іншых тэатраў і палацаў культуры Беларусі, Украіны, Расіі і Прыбалтыкі.

У час Вялікай Айчыннай вайны ў будынак трапіла бомба, але да канца 1945 года ён быў адрамантаваны. Пасля вайны аднавіла сваю працу і тэатральная студыя, і тэатральнае кафе, і тэатральнае атэлье. Вось толькі сцэну ў вялікай зале ўжо стараліся не круціць – яна вельмі рыпела і патрабавала рамонт.

У 1967 годзе тэатр быў на ўздыме. У Эстоніі на «Конкурсе тэатральнага мастацтва правінцыяльных тэатраў» ён атрымаў Першую прэмію і прывілею наставіць спектакль «Паўлінка» на рускай мове на крамлёўскай сцэне. У 1994 годзе тэатру, які на той час з народнага стаў драматычным, было прысвоена імя іншага нашага слаўтага земляка – народнага пісьменніка Беларусі Івана Мележа.

22 кастрычніка 2002 года ў Санкт-Пецярбургу на конкурснай аснове была ўтвораная Тэатральная прэмія імя А. Кугеля. Ініцыятарам правядзення конкурсу і заснавальнікам Прэміяльнага фонду стала «Тэатральнае таварыства 814» пад кіраўніцтвам Алега Меншыкава.

Крыўдна, што нашага земляка ў Расіі шануюць і цяпер, а ў нашай краіне аб ім мала хто ведае...

*Ганна БУЛАШ,
г. Мазыр*

Сцэна са спектакля «Раскіданае гняздо»

Няміза – паселішча рамеснікаў

Сотні гадоў таму ўзьярэжа Свіслачы на паваротах і выгінах далаўнялі балоты і заліўныя лугі. На ўзвышшах, як правіла, і сяліліся продкі менчукоў. Яны карысталіся ўсім, што давала ім прырода. Сярод пасяленцаў знаходзіліся ўмельцы, якія здбывалі ў нетрах балотаў і лугоў балотную руду, з якой выплаўлялі крычнае жалеза. Балотную руду выкопвалі найчасцей у летні перыяд. Сыравіна дастаўлялася да месца, дзе даводзілася да неабходнай кандыцыі: драбілася і на працягу некалькіх месяцаў сушылася, абпальвалася, а да зімы плавілася ў горне. Паблізу горнаў і павіна знаходзіцца сталае пасяленне тых, хто выконваў увесь цыкл ад здабычы да выплаўкі. Каля радовішчаў балотнай руды людзі стала не сяліліся, і як вынік, стацыянарныя пабудовы адсутнічалі. У якім аразле тэрыторыі Менска яны маглі размяшчацца?

Адказаць на гэтае пытанне дапамагае разгляд самага тэхналагічнага цыкла па атрыманні жалеза. Печы, у якіх плавілася балотная руда, узводзіліся з гліны ў форме канічнай трубы з нешырокай унутранай прасторай. Каб атрымаць эффект цягі, у ніжняй частцы рабіліся солпы, праз якія паступала паветра, неабходнае для працэсу варкі жалеза. Такі метад выплаўкі называецца сырадзутым. Для павелічэння цягі горан арыентаваны такім чынам, каб напрамакі, самае галоўнае, моц ветру была вялікай, што забяспечвала б неабходную тэмпературу плаўлення.

Звычайна вецер узмацняецца на вяршынях пагоркаў і наветраных схілах (схіл у бок ветру) і паралельных ветру схілах.

Як маглі ў старажытнасці вызначыць адметнасці ветравога патоку на мясцовасці? Хутчэй за ўсё, вопытам. У XIX ст. англічанін Фрэнсіс Бофарт акрэсліў магчымасці чалавека бачыць розніцу ў хуткасці ветру па варушэнні лістоты, ваганнях галінак, хістанні ствалоў дрэваў і нават адчувае скурай свайго твару (між іншым, у 1950 г. міжнароднымі арганізацыямі была афіцыйна прызнаная дванаццацібальная шкала вятроў, аснову якой заклаў Ф. Бофарт). Рэльеф вакол Свіслачы і Нямізі з нізінамі і ўзвышшамаі дазваляе вызначыць моц вятроў. Дастаткова было паступова падымасца з долу на вяршыню ўзвышша і трымаць у руках птушынае пухавое пяро, што чула рэагуе на напрамак і розніцу ў моцы

ветру, і такім чынам выбраць неабходнае месца для пабудовы горна.

У адпаведнасці з старадаўняй метадыкай плаўкі, печы ўзводзіліся на ўзвышшах на мясцовасці, на схілах, дзе значна мацнейшы рух паветраных масаў. Але з XII – XIII стст. пачалі выкарыстоўваць два мякі ў мэтах бесперапыннага прытоку паветра ў горан, і печы пачалі ставіць на любых месцах. Вызначэнне месцаў размяшчэння горнаў дае магчымасць удакладніць прыкладны час выплаўкі крычнага жалеза. З гэтай нагоды аўтар правёў даследаванне рэльефу вакол менскага замка пад час будаўніцтва станцыі метро «Няміга».

Два месцы адпавядалі крытэрыям высокіх і крутых узгоркаў: узвышшы ўздоўж Нямігі, узгорак Траецкай гары (месца былой гарадской бальніцы № 2) і ўзвышша Верхняга горада. Яны найбольш блізка размешчаны да радовішчаў балотнай руды.

Эксперыментальнымі мерамі вызначанае месца, што адпавядала крытэрыям найбольшай моцы паветру: паўночна-заходні схіл узвышша будучага Верхняга горада. Круцізна схілу ад вуліцы Нямігі складала ад 2,1 градуса да 4 градусаў. Археалагічнымі раскопкам на станцыі метро Няміга зафіксавана месцазнаходжанне старажытнага рэчыва Нямігі. Яно ніжэй за паверх-

ню вуліцы Нямігі прыкладна на 6 метраў. Круцізна схілу паблізу падножжа магла склацца па нашых падліках звыш 8-і градусаў, і таму моц і хуткасць паўночных вятроў на гэтай частцы ўзвышша ўзрастае і струменіцца ад падэшвы да вяршыні.

Вынікае, што найбольш прывабным месцам для размяшчэння горнаў былі ніз і сярэдзіна наветранай часткі схілу ўзвышша Верхняга горада паблізу правабярэжжа вусця Нямігі, што і ўлічвалася рамеснікамі пры размяшчэнні горнаў.

І яшчэ адну асаблівасць заўважылі старажытныя металургі – кірунак рэчыва Нямігі. Заходнія вятры набіралі моц уздоўж вадацёку Нямігі, напіралі на выступ узвышша ў месцы павароту Нямігі, і ціск паветраных масаў узмацняўся. Паўночна-заходні схіл узвышша Верхняга горада каля Нямігі таксама прымае на сябе паўночныя напрамкі вятроў. З поўначы і паўночнага ўсходу пойма Свіслачы і забалочаная прастора будучых «Татарскіх агародаў», як і прастора вусця Нямігі, не перапынае патоку паветра. Абкружаны нізінамі пры вусці Нямігі і абалонай Свіслачы ўзгорак, на якім зафіксаваны археалагічнымі раскопкам Менскі замак, таксама не перашкаджаў паўночным вятрам. Таму на схіле будучага пагорка Верхняга горада па правым беразе Нямігі ў пасяленні рамеснікаў і раз-

гортвалася дзейнасць па выплаўцы крычнага жалеза.

Пацвярджаецца гэтае меркаванне наступнымі пазіцыямі.

На розных участках узвышша Верхняга горада ахоўнымі археалагічнымі раскопкам і назіраннямі археолагі выявілі кераміку XI – XIII стст., што засведчвае прысутнасць насельніцтва ў тыя часы, але дакладных прыкметаў сталай забудовы не прасочана. Безумоўна, пабудовы маглі быць, але размяшчаліся спарадычна, не паўсюдна, у асобных месцах. Рэшткі забудовы захоўваюцца там, дзе людзі пасяляліся пастаянна і надоўга. Сляды гэтага мы знаходзім у назвах мясцінаў Верхняга горада.

На тэрыторыі, прылеглай да правага берага Нямігі, у XVII ст. сустрэкаецца сукупнасць назваў, звязаных з апрацоўкай металу. На Верхнім горадзе ўзгадваецца ў 1613 г. Казьма-Дзям'янаўская царква, у 1616 г. Казмадзям'янаўская гара, у 1666 г. грунт Казьмадзям'янаўскі. Ад вяршыні пагорка Верхняга горада і да Нямігі кіравала вуліца Кузьмадзям'янаўская. Ці выпадкова? Святыя Кузьма і Дзям'ян – апекуны кавальства. Існаванне царквы Кузьмы і Дзям'яна – верная прыкмета спецыфічнай працы, звязанай з апрацоўкай металу. Усе гэтыя назвы дакладныя ў адным: ад пачатку і да сярэдзіны XVII ст. дакументальна фіксуецца пэўная прастора, што, калі выказвацца сучаснай мовай, была прамысловай зонай. Паколькі шлакі знаходзяцца ў сляях пачынаючы з XI ст., а назвы мясцінаў у Верхнім горадзе таксама нагадваюць працэс апрацоўкі жалеза, узнікае пытанне: якія ж за гэты перыяд адбываліся змены ў спосабе атрымання жалеза?

У навуковай літаратуры, прысвечанай старажытнай металургіі, лічыцца, што для выплаўкі жалеза сырадзутым метадам не прымяняліся флюсы. Флюсамі называюцца неарганічныя рэчывы, што дадаюцца пры выплаўцы і спрыяюць разраджванню шлакаў, паніжаюць тэмпературу іх плаўлення, каб палепшыць выдаленне металу з руды. Да флюсаў адносяцца вапняк, які прымяняецца і ў сучаснай металургіі. У папярэднія гады раскопак не звярталі асаблівай увагі на знаходкі вапняковых каменчыкаў, таму што трапляліся яны не так масава і было незразумелым іх прызначэнне. Напрыклад, у 1987 г. на тэрыто-

рыі Нізкага (Ніжняга) рынку на глыбіні 4,4 метра каля печы XII ст. знойдзеныя тры вапняковыя каменчыкі і два блокі наздраватага вапняку. Пры ангалізе прадметаў, здабытых пад час раскопак, высвятлілася, што найбольшая канцэнтрацыя вапняковых каменчыкаў «спадарожнічае» канцэнтрацыям шлакаў. Паказальны ў гэтым сэнсе археалагічны раскоп 2004 г., дзе выяўленыя 373 каменчыкі і 77 шлакаў. Найбольшая колькасць каменчыкаў і шлакаў знаходзілася ў пластах, што датуецца XV – XVI стст. Звернем увагу, што флюсы не толькі дапамагалі аддзяляць крупіцы жалеза ад балотнай руды, але і паніжалі тэмпературу плаўлення, каб палепшыць гэты працэс. Флюс дадаваўся ў горан дзеля паніжэння больш высокай тэмпературы. І тут мы падыходзім да самага галоўнага.

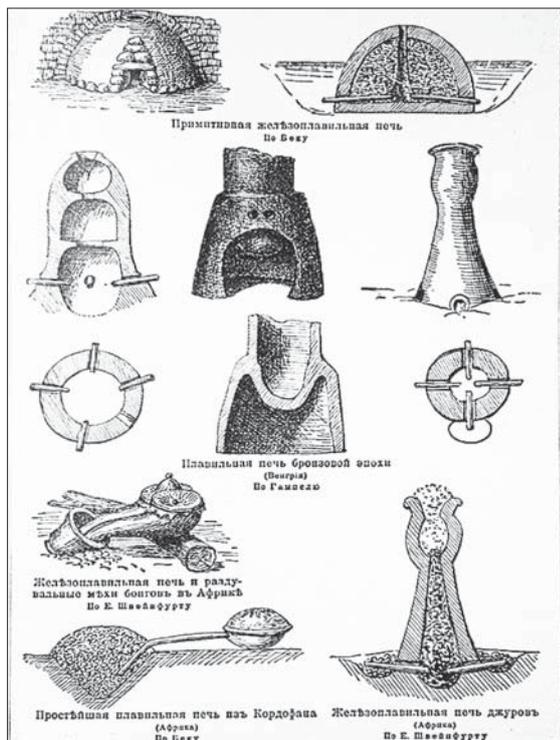
Навуковымі даследаваннямі ўстаноўлены факт, што з XII – XIII стст. шырока прымяняюцца мякі, якія моцным паветраным патокам павялічвалі тэмпературу плаўлення, але пры гэтым існавала небяспека атрымання чыгуну, крожгага металу, які лічыўся ў сярэднявеччы «дрэнным» жалезам і яму не было прымянення, а вапняк не дапускаў утварэння чыгуну. Менавіта з XII – XIII стст. рамеснікі Менска пачынаюць выкарыстанне мяхоў, а затым і флюсаў пры выплаўцы жалеза з балотнай руды.

Шлакі на тэрыторыі Нізкага (Ніжняга) рынку і Верхняга горада сведчаць пра няспынную дзейнасць рамеснікаў металургаў, якая падтрымлівалася за казкам з боку мясцовага насельніцтва. Невялікая колькасць шлакаў у пластах XI ст. паказвае на нязначны попыт, і толькі пры заснаванні замка на Свіслачы павялічваецца попыт на жалеза.

Такім чынам, багатыя на балотныя руды нізіны і балоты ўздоўж берагоў Свіслачы і Нямізі і наветраны паўночна-заходні бок пагорка будучага Верхняга горада з'явіліся важкай падставай для ўладкавання горнаў, што спрыяла заснаванню ў XI ст. на схіле ўзвышша пасялення, дзе ўмельцы выплаўлялі крычнае жалеза. Пасяленне і магло атрымаць назву, аднайменную назве рачулі Нямізы. Праца па здабычы балотнай руды і выплаўцы крычнага жалеза на гэтым месцы працягвалася некалькі стагоддзяў. Урбаномі каля рэчкі Нямізы акрэсліваюць раён дзейнасці кавальства, пачатак якому паклала ў XI ст. паселішча рамеснікаў – Няміза.

Пятро РУСАЎ, археолаг

Першыя публікацыі цыкла змешчаныя ў №№ 3 – 5

Страчанае імя

(Заканчэнне.
Пачатак у № 5)

Нечакана для ўсіх 22 чэрвеня 1941 года грымнула вайна. Неманіца ўжо праз тыдзень апынулася ў акупацыі, але праца школы была ўзноўленая. Бязносік, як і іншыя педагогі, працаваў настаўнікам, выкладаў беларускую і нямецкую мову. Акупацыйныя ўлады пры патрэбе выкарыстоўвалі настаўніка як перакладчыка. Запісаны ён быў і ў мясцовую самаахову. Сваіх вучняў, якія пайшлі ў партызаны, Бязносік добра ведаў, але нікому пра іх не дакладаў. Яго родная сястра Маруся Бязносік у час акупацыі засталася ў Цімкавічах. За сувязь з партызанамі яна была закатаваная фашыстамі. Пасля вызвалення Беларусі П. Бязносіка прызвалі ў Чырвоную Армію. Але ў лютым 1945 года карнымі органамі быў устаноўлены факт працы Бязносіка на акупаванай тэрыторыі, і ваенным трыбуналам ён быў асуджаны да зняволення па артыкуле 58/3. Адбываў прысуд у Кемераўскай вобласці ў пасёлку Берыкуль, што ляжаў у перадрог'і Кузнецкага Алатау. Тут яшчэ ў 1930 годзе былі арганізаваны першыя расійскія залатыя прыскі. Да вайны і пасля яе на прысках актыўна выкарыстоўвалася праца тысяччаў зэкаў. Здабыча золата вялася тут да развалу СССР, пасля шахты затапілі, а Берыкуль зараз выміраючы пасёлак.

Сэрца высланага ў Сібір беларуса разрывалася ад расставання з Радзімай, з роднай сям'ёй, дзецьмі. Якая была яго віна ў тым, што беларускі народ быў кінуты пад ярмо акупацыі. Фактычна, Вялікая Айчынная вайна для беларусаў была другой «грамадзянскай» вайной. Адныя актыўна супрацоўнічалі з акупантамі, другія сталі вымушанымі калабарантамі, бо працавалі за кавалак хлеба для сваёй сям'і. І ўсе жыхары, якія апынуліся на акупаваных тэрыторыях, лічыліся пасля вайны людзьмі другога гатунку. Нават я, калі ўладкоўвалася на працу ў канцы 1960-х, запаўняла так званую «аб'ектыўку» з пытаннем: «ці знаходзілася ў акупацыі?» Проста такая форма была савецкага дакумента. Нельга нікога вінаваціць у працы пад час акупацыі. Жыць трэба было і сем'і карміць.

Пятро Якаўлевіч лічыў, што нічога дрэннага ён не рабіў. Але такія былі злыя часы. Быў у акупацыі – значыць, вінаваты. Гаварыў з немцамі, значыць, яшчэ больш вінаваты. Звяртаўся па дапамогу да былога сябра Алеся Бачылы, які меў вялікі аўтарытэт ў пасляваеннай БССР. Але той пісаў вершы, прысвечаныя Леніну і Сталіну, і рэпрэсаванаму сябру не адказаў. Дапамаглі Пятру выжыць надзея на вызваленне, светлыя ўспаміны аб Радзіме і рэальная праца ў абутковай майстэрні, ды яшчэ рэдкія пасылкі (у

асноўным сала і здор) з Беларусі ад жонкі і цешчы. Пасля адбыцця тэрміну зняволення яшчэ пару гадоў нельга было жыць у вялікіх гарадах. У 1953 годзе Бязносік пераехаў у Новосібірскую вобласць у пасёлак Тагучын. Толькі ў другой палове 1950-х Пятро Якаўлевіч вярнуўся на Радзіму. Але гэта быў ужо іншы чалавек. Хаця ён працягваў пісаць нейкія невялікія творы, але мова беларускага пісьма згубілася, цяпер яна была ў асноўным руская ўперамешку з трасянкай. У школе працаваць не дазвалялася, і ён уладкаваўся дарожным майстрам на шашу Мінск – Магілёў. Праца азеляніцеля яму падабалася. Да гэтай пары каля шашы растуць пасаджаныя яго рукою бярозы, елкі і два канадскія клёны на аўтобусным прыпынку.

У жыцці вяртанца былі і светлыя плямы. Неяк да былога настаўніка завітаў яго даваенны вучань – ваенны лётчык капітан Валодзя Мірончык з жонкай, і гэта было вельмі до-

да веснавай прыроды. Ёсць надзея, што, можа, даследчыкі беларускай літаратуры трыцятых гадоў сустралі такое імя. Лёс гэтага чалавека можна аднесці да стратаў беларускай літаратуры, панесенай у выніку бальшавіцкай эпохі. Пятро Якаўлевіч да гэтай пары не рэабілітаваны. Малодшая дачка не хоча звяртацца па рэабілітацыю, бо баіцца вынікаў.

Адзін з вершаў Пятро Якаўлевіч прысвяціў сваіму бацьку, напісаў яго ў Сібіры 2 студзеня 1949 года. Бацька быў для яго самым родным, любімym чалавекам. Нават у снах яму бачылася родная старонка і гуллівая беларуская раніца. У цяжкія хвіліны жыцця яго ратавала толькі надзея на хуткую свабоду. Прыяду ў канцы свайго аповеду верш-мару П. Бязносіка «Шчасце прыйдзе». Верш літаратурна недасканалы, але пацупці зняволенага чалавека перададзеныя ў ім вельмі праўдзіва і бальюча.

Раіса АЎЧЫННИКАВА

Пятро ВЯСНЯНСКІ

***

*Шмат схадзіў я жыццёвых дарог.
Зберагчы свайго жчасця не змог!
Мне прысуджана праца цяжкая,
І так цісне яна, напірае.
Зведаў я у жыцці і цягло, і каханне,
І вайну, і турму, і расстанне.
Ды цяжэй усё робіцца мне,
Хоць гібей, у чужой старане.
Не пацісне ніхто мне руку,
Не падставіць у працы плячо,
А падставіць хутчэй мне нагу.
Няўжо гэтак і будзе да сконца,
І не прыйдзе свабода мая,
Згасне, быццам на вежы маяк?
Не! Яшчэ яснае сонца
У маім закрасуе вакне.
Зазірне у куток мой халодны,
І я стану ранейшы, свабодны.
Шчасце прыйдзе, не толькі ў сне,
Бо надзея не згасла ўва мне.*

9 в. А. кл. Лотава-Славадскай С.Ш. 1953-1954 уч. год.

Літаратура Беларусі ў кантэксце свету

У пачатку лютага прайшла традыцыйная – ужо 27-я – Міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш. У яе рамках прайшлі дзясяткі сустрэчаў, прэзентацыяў, выставак на розных пляцоўках Мінска. Пазнаёмім з некаторымі.

Першым мерапрыемствам кніжнай выстаўкі-кірмашу 5 лютага стала прэзентацыя выдавецкіх праектаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, прысвечаных гадоўнай кнізе мінулага года – Берасцейскай Бібліі. Адмыслова да выставы галоўная бібліятэка краіны падрыхтавала новае выданне, якое раскрывае многія таямніцы загадкавага рырытэта.

Спраўдным інфармацыйным выбухам летась стала факсімільнае ўзнаўленне самай вялікай, прыгожай і дарагой беларускай кнігі мінулых стагоддзяў – Берасцейскай Бібліі 1563 г. Яе прэзентацыі прайшлі не толькі ў розных гарадах Беларусі, але і на сусветных кніжных выставах і кірмашах (напрыклад, у Франкфурце і Маскве). Але ж факсімільнае ўзнаўленне толькі распаліла дадатковы інтарэс да знакамітага кніжнага помніка, аднак не раскрыла многіх яго таямніцаў. Таму НББ падрыхтавала яшчэ тры выданні, якія будуць шырока прадстаўлены публіцы. Першая – толькі што выпушчаная навуковая манускрыпт Аляся Сушы. Другім стаў камплект рэпрадукцыяў найбольш прыгожых і прадстаўнічых старонак з Берасцейскай Бібліі, што выкананы ў арыгінальным памеры і перадаюць усю прыгажосць і значнасць рырытэта XVI ст. Трэцяя – электроннае выданне, прысвечанае Бресту, яго гісторыі і культурнай спадчыне, можна таксама пазнаёміцца і з матэрыяламі аб Берасцейскай Бібліі.

5 лютага ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры сумесна з Саюзам пісьменнікаў Беларусі адбылася прэзентацыя двухтомніка «Беларусы ў Сібіры», што выдадзены Цюменскім дабрачынным фондам «Возрождение Тобольска».

Шмат выхадцаў з Беларусі пачынаючы з апошняй трэці XVI ст. звязаныя з гэтым асаблівым рэгіёнам, яго асваеннем і развіццём. Сялянскія перасяленні ўзбагацілі традыцый-

Аляся Суша з узнагародай за Берасцейскую Біблію

ную культуру старажылаў Сібіры многімі самабытнымі праявамі календарнай і сямейнай абраднасці, драўлянага дойдства, народнага адзення і кухні. У выданне ўвайшлі многія жывыя сведчанні ўдзелу беларусаў у самых розных эпізодах гісторыі далёкага краю, захаваныя ў лістах, дзённіках і падарожных нататках. Аснову зместу склалі артыкулы і нарысы шэрагу вядучых гісторыкаў, этнографістаў, мастацтвазнаўцаў, пісьменнікаў, публіцыстаў і грамадскіх дзеячаў з дзясяткаў гарадоў ад Мінска да Уладзівастока.

У мерапрыемстве бралі ўдзел дырэктар Цюменскага дабрачыннага фонду «Возрождение Тобольска» Аркадзь Ялфімаў, адзін з аўтараў і ўкладальнікаў выдання Юрый Пермінаў, мінскія пісьменніцы Іна Фралова і Ніна Галіноўская.

Анкала Эстіноса Руіс з перакладам твораў М.Багдановіча на іспанскую мову

5 лютага Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры запрасіў на прэзентацыю кнігі Вольгі Паўлючэнка «Малюнак пад кніжнай вокладкай».

Ілюстратар, чые малюнкі ўпрыгожваюць старонкі друкаванага выдання, з поўным правам можа быць названы суаўтарам кнігі. Пра ўнутраны свет, кола чытацкіх інтарэсаў, дзяцінства, шлях у мастацтва, разважанні пра будучыню айчынай кніжнай графікі

расказваюць у інтэрв'ю вядомыя мастакі, з якімі журналіст В. Паўлючэнка гутарыла ў 2010 – 2015 гг. Кніга з'яўляецца своеасаблівым даведнікам: тут і кароткая біяграфія, і ўзоры твораў, і фота мастакоў Арлена Кашкурэвіча, Мікалая Казлова, Віктара Кліменкі, Алены Лось, Наталлі Суставай, Валерыя Славука, Паўла Татарнікава, Валяціна Губарава, Юрыя Якавенкі, Юрыя Хілько, Ірыны Лобан, Тамары Мельянец, Генадзя Мацура, Сяргея Волкава, Уладзіміра Пашчасцева, Уладзіміра Савіча, Вячаслава Паўлаўца, Рамана Сустава, Вольгі і Юрыя Крупняковых і інш.

6 лютага Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры і літаратурна-мастацкі часопіс «Дружба народаў» (Расія) запрасілі на творчую сустрэчу з удзельнікамі студыі перакладаў «ШКЕРЕБЕРТЬ», што працуе пры часопісе і займаецца перакладамі вершаў на беларускую, рускую і ўкраінскую мовы паэтаў Беларусі, Расіі і Украіны – класікаў і сучаснікаў. На старонках часопіса можна знайсці пераклады вершаў Міхаса Стральцова, Васіля Стуса, Міколы Алейніка, Андрэя Хадановіча, Марыі Мартысевіч. Сёлета выйдучь пе-

Вікторыя Ратковіч і Лізавета Нікалайчык

рэклады ўкраінскіх паэтаў Пятра Мідзянкі і Васіля Галабародзкі.

6 лютага ў НББ прайшла прэзентацыя кнігі «Рига с высоты полёта художника», якая складаецца з асабістых гісторыяў 18-і латвійскіх мастакоў. Яе выдавецтва «Aminori» выпусціла на латышскай, рускай і англійскай мовах, выданне дапаўняюць працы жывапісцаў і фота-дзямкі Рыгі.

7 лютага ў НББ адбылася сустрэча з іншай прыбалтыйскай краінай. Тут прайшло адкрыццё выстаўкі «Простора эстонскай кнігі». Аснову экспазіцыі склаі выданні – фіналісты конкурсу на званне самага высокамастацкага выдання за 2017 г. Прадстаўлены кнігі выдавецтваў «KPD» і «Aleksandra», частка экспазіцыі прысвечана літаратурна-мастацкаму часопісу «Таллінн», які ў 2018 г. адзначыў 40-годдзе. Папярэдняя дата заканчэння выстаўкі – 15 сакавіка.

7 лютага ў выставачным павільёне БелЭкспа (дзе і праходзіў кніжны кірмаш) выступіла спецыяліст у галіне сельскага турызму ЗША С'юзан Слокум, выкладчыца БДУ па праграме Фулбрайта з распадам пра турызм і агра-турызм у яе краіне. Яе даклад меў назву «Турызм у ЗША, арыентаваны на знаёмства з мясцовымі алкагольнымі напоямі і півам».

7 лютага «Выдавецкі дом "Звязда"» і Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры запрасілі на прэзентацыю новай кнігі Ірыны Масляніцкай і Міколы Багадзяжа «Легендарныя героі беларускай гісторыі XI – XIX стст.». Выданне распавядае пра самых любімых герояў нашага народа. Іх жыццёвыя апаэтызаваныя і насычаныя легендамі, часам менавіта гэтыя леген-

ды становяцца адпраўным пунктам для ўяўлення малых беларусаў пра ачынную гісторыю.

Насычанаю была праграма ўдзелу ў кніжным кірмашы і яшчэ адной краіны-суседкі. Польскі Інстытут у Мінску, Інстытут кнігі ў Кракаве і Пасольства Рэспублікі Польшча ў Мінску зладзілі дзясяткі імпрэзаў.

6 лютага быў прадстаўлены раман Сяргея Пясецкага «Каханак Вялікай Мядзведзіцы» («Kochanek Wielkiej Niedźwiedzicy»), упершыню перакладзены з аўтарскай версіі, дапоўненай і папраўленай аўтарам у 1964 г. 7 лютага прайшла прэзентацыя двухтомнага збору перакладаў выбранага твораў Збігнева Герберга (1924 – 1998). 8 лютага адбылася сустрэча з пісьменніцай Катажынай Рырых-Карчынскай і прэзентацыя беларускамоўнага выдання яе кнігі «Лапуховае поле».

9 лютага «Выдавецкі дом "Звязда"» сумесна з рэдакцыяй часопіса «Маладосць» ладзілі круглы стол па тэме «Праблемы гісторыі на старонках сучаснасці». Удзел бралі навукоўцы з Інстытута літаратурна-знаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі, студэнты Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы і Беларускага дзяржаўнага аграрна-тэхнічнага ўніверсітэта, настаўніца СШ № 2 г. Слоніма са сваёй вучаніцай, даследчык з Ліды, Слуцка і інш. Тэматыка дакладаў ахоплівала шырокае кола пытанняў ад вуснай гісторыі (Мікіта Цімакоў), гістарычнай спадчыны праз прызму дом «Звязда» і Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры запрасілі на прэзентацыю новай кнігі Ірыны Масляніцкай і Міколы Багадзяжа «Легендарныя героі беларускай гісторыі XI – XIX стст.». Выданне распавядае пра самых любімых герояў нашага народа. Іх жыццёвыя апаэтызаваныя і насычаныя легендамі, часам менавіта гэтыя леген-

Падрыхтавалі
Уладзімір ПУЧЫНСКІ
і Наталі КУПРЭВІЧ
Фота Наталі КУПРЭВІЧ

Люты

19 – Казімір Сваяк (сапр. Стаповіч Канстанцін Мацвеевіч; 1890, Астравецкі р-н – 1926), пісьменнік, рэлігійны і грамадскі дзеяч – 130 гадоў з дня нараджэння.

20 – Бондар Таіса Мікалаеўна (1945, Рудзенск – 2005), пісьменніца, перакладчыца, грамадскі дзеяч, лаўрэат прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» (2004) – 75 гадоў з дня нараджэння.

21 – Вараб'ёў Аляксандр Васільевіч (1930 – 2006), гісторык, ганаровы архівіст Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

21 – Круглянскі раённы гісторыка-краязнаўчы музей (1990) – 30 гадоў з часу заснавання.

22 – Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы (1940) – 80 гадоў з часу заснавання.

22 – Коршак Аляксей Ігнатавіч (1920, Капыльскі р-н – 1945), паэт – 100 гадоў з дня нараджэння.

23 – Ермалаеў Аляксей Мікалаевіч (1910 – 1975), расійскі артыст балета, балетмайстар, педагог, які паставіў у Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета Беларусі першы нацыянальны балет «Салавей» М. Крошнера, народны артыст Беларусі і СССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1946, 1947, 1950) – 110 гадоў з дня нараджэння.

24 – Андрэеў Аляксей Леанідавіч (1920 – 1999), расійскі і беларускі артыст балета, балетмайстар, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, заслужаны артыст Расіі – 100 гадоў з дня нараджэння.

24 – Барадунін Рыгор Іванавіч (1935, Ушацкі р-н – 2014), паэт, перакладчык, народны паэт Беларусі – 85 гадоў з дня нараджэння.

24 – Сарбеўскі Мацей Казімір (1595 – 1640), новаляцінскі паэт, тэарэтык літаратуры і красамоўства, філосаф, тэолаг, даследаванні якога знаходзіліся на ўзроўні лепшых еўрапейскіх працаў таго часу і зрабілі ўплыў на выкладанне готых навук у Беларусі і Літве, – 425 гадоў з дня нараджэння.

Народ сказаў...

Жонка. Ах, Коля, калі ты быў жаніхом, дык абяцаў насіць мяне на руках...

Муж. Ты забываешся, Ганна, што калі ты была нявестаю, дык важыла напалову менш.

– Помніш, ты летася часта прыходзіў у парк з адной дзвучынай?

– А, гэта з Ірынай...

– А чаму цяпер адзін?

– Дык жа яна стала маёй жонкаю.

У пакой убягае радасны хлапчук:

– **Тата, а я сёння ашукаў Сцяпанавая Генку!**

– **Як гэта табе ўдалося, сынку?**

– **За адзіннову рубель я мадаў два старых.**

– **Вось дурненькі, – сказаў бацька. – Ці новы рубель, ці стары – цану ён мае аднолькавую.**

Праз некалькі дзён сын зноў прыбгае з вуліцы радасны:

– **Ну, сёння, тата, я ашукаў Генку. За адну маю новую шапку ён даў мне дзве старых.**

– Я ж прасіла цябе, Ларыса, нікому пакуль што не гаварыць, што я выходжу замуж.

– А я нікому і не гаварыла. Я толькі спытала ў сябровак, ці запрасіла ты іх ужо на вяселле.

З міліцы пазванілі маці, што яе сын на чую ў працвярэзніку.

– **Зараз жа адпусціце яго дамоў! – закружыла маці. – Што ён там будзе рабіць адзін сярод п'яных.**

– Што ж гэта, Цімошка? Паеў усе абаранкі, а пра малую сястрычку і не падумаў?

– Я ўсе, мамачка, думаў, каб яна не прыйшла, пакуль я не з'ем іх.

Муж. Твая рэўнасць, Алеся, безпадстаўная. Я ўчора вярнуўся са сходу позна і быў усхваляваны, таму што дакладчык на сходзе ў мой адрас адпусціў некалькі шпілек...

Жонка. Роўна дзве.

Муж. Адкуль ты ведаеш?

Жонка. Я іх знайшла прыколатымі да твайго світара.

– Дзеля цябе, мая дарагая, я гатовы на любы падзвіг!

– Тады, калі ласка, вымый посуд.

Канферансье. Зараз фокуснік будзе глытаць салому, іголку, цвікі...

Хлопчык. Мама, а чаму ён нікому не скардзіцца, што яго гэткай дрэнна кормяць?

Гаспадар гутарыў з суседям і паклікаў свайго сына, даў яму гладыш. Загадаў, каб той прывёс са skleпа халоднага квасу, добра адлупцаваў яго.

– За што ты яго б'еш? – спытаў сусед.

– А за тое, каб не разбіў гладыша.

– Дык ён жа яшчэ не разбіў. Калі разаб'е, тады і адлупцуеш.

– Тады ўжо позна будзе.

Паводле зборніка «Беларускія народныя жарты» (сабраў Змітро Бяспалы; Мінск, 1970)

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 5

Уздоўж: 1. Люты. 5. Сурок. 9. Буйвал. 10. Раёк. 11. Гам. 12. Квактуха. 15. Лета. 16. Чарвяк. 17. Янот. 18. Акт. 19. Час. 22. Гром. 23. Служба. 26. Яслі. 27. Люстэрка. 28. Дол. 30. Дрон.

31. Сабакі. 32. Масла. 33. Мова.

Упоперак: 2. Ток. 3. Духата. 4. Казуля. 6. Рог. 7. Камп'ютар. 8. Прыплод. 13. Птушкалоў.

14. Снегачыст. 20. Легкадум. 21. Жнівень. 24. Лістаж. 25. Барока. 29. Лес. 30. Дно.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПОЛАЦК (працяг артыкула). У XII – XIII стст. горад размешчаўся на плошчы прыблізна 80 га, меў прыкладна 8 тыс. жыхароў, развітую планіровачную структуру і склаўся з пасялення на правым беразе Палаты (пачатковае гарадзішча і селішча), Верхняга замка, Вялікага пасада (на правым беразе Дзвіны) і Запалоцця (за Палатой).

На тэрыторыі Верхняга замка ў XI ст. пабудаваны Полацкі Сафійскі сабор. У XII ст. сфармавалася самабытная Полацкая школа дойлідства. У XII ст. пабудаваны мураваны Полацкі княжацкі храм і Полацкі княжацкія палаты, Багародзіцкая царква (на востраве Дзвіны, не збераглася), у прадмесці Бельчыцы – Бельчыцкі Барыса-Глебскі манастыр, заснаваны Полацкі Спаса-Ефрасіннеўскі манастыр і пабудаваны яго саборны храм Полацка Спаса-Ефрасіннеўскай царква, у якой захаваліся

ўнікальныя старажытныя роспісы. У ансамбль манастыра ўваходзіў Полацкі храм-пахавальня. У XII – XIV стст. створаныя Полацкія Евангеллі. Мураваныя манастыры і храмы ахоўвалі горад з поўначы, поўдня і захаду.

У XIV ст. заселены левы бераг Дзвіны. З 2-й палове XIII ст. Полацк належаў літоўскім князям Таўцівілу, Воіну, Нарымунту (Глебу), сыну Альгерда Андрэю Полацкаму. З 1307 г. канчаткова ў складзе Вялікага Княства Літоўскага, самы вялікі горад у XIV – XVI стст., меў асобныя правы, т.зв. Полацкія прывілеі. У «Хроніцы Польшчы» пад 1382 г. Полацк названы замкам (крэпасцю) Белай Русі. У XIV – XV стст. меў гандлёвыя сувязі з Рыгай, Лівонскім ордэнам, Ноўгарадам, Псковам, Масквою ды інш. гарадамі. Прыкладна ў 1490 г. у Полацку нарадзіўся беларускі першадрукар і асветнік Ф. Скарына.

Герб Полацка

Археалагічныя раскопкі вялі А. Ляўданскі, Г. Штыхаў, С. Тарасаў, М. Каргер, А. Мітрафанаў, Р. Тарасенка, В. Булкін.

У 1498 г. горад атрымаў магдэбургскае права. З 1504 г. цэнтр Полацкага ваяводства. У Лівонскую вайну 1558 – 1583 гг. захоплены маскоўскім войскам (1563 – 1579), у 1579 г. – С. Баторыем, які хацеў ператварыць Полацк у апору каталіцызму і ў 1580 г. накіраваў сюды езуітаў на чале з П. Скаргам. У

1581 г. заснаваны касцёл і калегіум езуітаў, пры калегіуме створаная Полацкая друкарня, у 1812 г. калегіум ператвораны ў Полацкую езуіцкую акадэмію. У 1-й палове XVII ст. пастаўленыя мураваныя будынкі калегіума, дзе ў 1618 – 1621 і 1626 – 1627 гг. чытаў лекцыі па рыторыцы, паэтыцы і антычнай міфалогіі паэт-гуманіст і мысліцель М. Сарбеўскі, працаваў тэатр.

У канцы XVI ст. планіровачная структура горада складалася з Верхняга і Ніжняга замкаў і 6-і пасадаў: Вялікі, Запалоцкі, Востраўскі, Якіманскі, Крыўцоў (за Дзвіной), Слабадскі (уздоўж р. Бельчыца). Было з 80 вуліцаў і завулкаў. Полацк з'яўляўся важным стратэгічным пунктам і меў развітую сістэму абарончых умацаванняў. Верхні і Ніжні замкі былі абнесены драўлянымі сценамі з вежамі і злучаліся паміж сабой пад'ёмным мостам, перакінутым цераз роў. У 1654 – 1663 гг. узведзеныя земляны вал з драўлянымі сценамі і ровам вакол Вялікага пасада і Запалоцця. Абарончыя умацаванні неаднаразова гарэлi зноў аднаўляліся. Перад будынкам езуіцкага калегіума пачала фармавацца Полацкая парадная плошча.

(Працяг будзе)